

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ ТА НАУКИ

Збірник матеріалів

**XXVII підсумкової науково-практичної
конференції викладачів**

20 лютого 2025 року

Київ 2025

УДК 061.3(063)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ: Збірник матеріалів XXVII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. М.В. Трофименка. Київ: МДУ, 2025. 385 с.

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою Маріупольського державного університету (протокол № 7 від 26.02.2025)

Редакційна колегія:

Голова Трофименко М.В., ректор МДУ, доктор політичних наук, професор;

Члени редколегії Безчотнікова С.В., доктор філологічних наук, професор;
Задорожня-Княгницька Л.В., доктор педагогічних наук, професор;
Іванець Т. М., голова Ради молодих вчених МДУ, кандидат політичних наук, доцент;
Калініна С. П., доктор економічних наук, професор;
Константинова Ю. В., кандидат історичних наук, доцент;
Марена Т.В., кандидат економічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи;
Мельничук І. В., кандидат філологічних наук, доцент;
Омельченко В.Я., доктор економічних наук, професор;
Павленко О.Г., доктор філологічних наук, професор;
Пирлік Н. В., кандидат філологічних наук, доцент;
Романцов В.М., доктор історичних наук, професор;
Сабадаш Ю. С., доктор культурології, професор;
Тарасенко Д. Л., доктор економічних наук, професор.

Збірник містить матеріали XXVII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ, яка відбулася 20 лютого 2025 року в Маріупольському державному університеті.

У матеріалах висвітлені актуальні проблеми розвитку міжнародних відносин та зовнішньої політики, філософії та соціології, історії, економіки та менеджменту, права, екології, кібербезпеки, документознавства, культурології, журналістики, філології, літературознавства, методики викладання, педагогіки та психології.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та здобувачам вищої освіти, а також усім, хто цікавиться сучасними проблемами науки та освіти.

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

Мельничук Ірина,
кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української філології
Маріупольський державний університет

ДО ПИТАННЯ ПОБУТУВАННЯ ЖАНРУ ЕПІТАФІЇ В КОНТЕКСТІ ПОГРЕБАЛЬНОЇ ПОЕЗІЇ УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО

Естетика бароко, яке відзначалося глибоко песимістичним сприйняттям світу, було сповнене протиріч, сумнівів, розчарування у нетривалості життя, сприймала і відображала смерть як процес у готичному образі *dans macabr*, що дозволяв наочно і переконливо продемонструвати всевладний закон загибелі і руйнації усього земного. Так в українській бароковій літературі від початку XVII століття поступово формується система жанрів, що обслуговували сферу смерті. З'являються численні трени, ляменти, надгробні слова, епітафії: Д. Наливайко «Лямент дому княжат Острозьких» (1602), М. Смотрицький «Лямент на смерть Л. Карповича» (1620), К. Сакович «Вірші на жалісний погреб П. Конашевича-Сагайдачного» (1622), Д. Андрієвич «Лямент на смерть отця Івана Василевича» (1628).

Як правило, панегірики на смерть тієї чи іншої особи становили собою поетичний цикл, призначений для урочистої декламації та/або поширювалися у друкованих виданнях. Ці багатокomпонентні твори часто репрезентували увесь спектр жанрів танатологічного циклу: власне ляменти, трени, надгробки, епітафіони тощо.

Вміщені у погребальну декламацію надгробки та епітафії, як правило, відзначалися простою стилістикою, невибагливістю форм, були позбавлені нагромадження художніх засобів та надмірної метафоризації.

Проте в межах панегіричної поезії епітафія отримала розповсюдження і як окремий самостійний жанр. Так, відомі анонімні епітафії Костянтину Острозькому, Єпифанію Славинецькому, Ігнатію Старушичу, епітафія Мелетію Смотрицькому Олександра Йодка та інші.

Низку епітафій-надгробків вміщує у свій твір «Тератургіма» і Атанасій Кальнофойський. «Тератургіма» побачила світ 1638 році у друкарні Києво-Печерського монастиря, окремий розділ в книзі становлять «Nagrobki Fundatorum», тобто збірка епітафій на могили похованих у Лаврі визначних осіб – представників княжих родів, інтелектуальної еліти тощо. Разом вміщено тридцять один намогильний напис, п'ять з яких зокрема є епітафіями, присвяченими жіночим похованням.

Слід відзначити, що згадані епітафії не були насправді вибиті на могильних каменях лаврського некрополя, а постали у період написання «Тератургіми», тобто є зразками барокової погребальної поезії, що вміщені до друкованого видання.

Жанр епітафії набув поширення в античну добу, являв собою надмогильний напис у віршованій чи прозовій формі, як правило, епіграматичного характеру; був пов'язаний із культом мертвих, міг містити історичні наративи, мати дидактичний характер тощо.

Поховання, яким Кальнофойський присвятив епітафії, є похованнями княжої доби XII століття, періоду початку XVI – 20-х років XVII століття. Власне такий вибір по суті обумовлений головною спрямованістю «Тератургіми»: продемонструвати тяглість, сталий зв'язок українських земель з Київською Руссю, як в соціально-політичному, так і в культурно-релігійному аспектах. І Києво-Печерська лавра виступає тут об'єднавчим символом: її некрополь став останнім прихистком і руським князям та князівнам, і представникам сучасних авторів аристократичних родів; продовжують відбуватися чуда, пов'язані не тільки зі святими, відомими з часів Київської Русі, але й нещодавно канонізованими.

Таким чином, епітафії «Тератургіми» Атанасія Кальнофойського мають епіграматичний характер, двочленну структуру: вступну частину – Присвяту, де зазначається, хто похований, коли особа померла, її соціальний статус; та основну частину – власне Епітафію, яка щодо різних поховань різниться за змістом і мотивами.

З огляду на те, що епітафії є одним із жанрів погребальної поезії, маємо наявні спільні для усієї групи панегіриків з нагоди смерті мотиви минулості і марноти людського життя, дидактичні мотиви *memento mori* та *ars moriendi* – нагадування про неминучість Смерті і підготовки до достойного переходу в потойбіччя тощо.

Слід також відзначити наявність у більшості епітафій античних мотивів та образів, як з міфології, так і літературного походження, алюзій на культурно-історичний простір античної доби; поєднання в одному творі античних і біблійних мотивів, що є однією з провідних рис барокової стилістики.

Література

1. Гімни і трени. Українська геральдика та пропам'ятна поезія XVI – XVIII ст./упор., вст.ст., прим., пер. Валерія Шевчука. К.: ТОВ «Видавництво «Кліо», 2024. 560 с.
2. Ушкалов Л. Ідеї та форми української барокової поезії. Ушкалов Л. Есеї про українське бароко. Київ : Факт-Наш час, 2006. С. 20-80.
3. Яковенко Н. Дзеркала ідентичності. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI – початку XVIII століття. К.: Laurus, 2012. 472 с.